

Kronikk & debatt

OVERHØRT

”Godfølelsen for moralistene på venstresiden betales med milliardkutt for de som trenger offentlige tjenester.

Gunnar Stavrum i Nettside

”Nå har vi også fått begrepet «kanossatog», for toppolitikere har gått ut på rekke og rad for å beklage partiets klenheter. Det har vært masseutrymning til Canossa.

Lars Helle i Dagbladet

”Her kommer tre råd fra meg: Ikke ta alt for god fisk. Sjekk mer enn en kilde. Og ikke drikk av skyllebollen.

Kong Harald

”Jeg må få si det, Kongen er helt konge.

Jonas Gahr Støre til VG

”Når gulvtøppet matcher gardinene, betyr det, at kvinders hovedhår og kenshår har samme farge, og du finner underbukser fra Skims med påhæftede duske, så det er muligst at udskitte gardinernes farge avhenger av humør. Reklametremstedet er en lille SoMe-film, der ligner et quiz-show fra 1970-erne – «Does the carpet match the drapes?» – og det er litt vanskeligst å forklare, men pointen er, at g-strangs-trusserne med det kunstige hår finnes i flere farver (dog ikke selvgrå, desværre), med krøllet eller glat hår.

Sarah von Essen i Weekendavisen

DELTA I DEBATTEN

Ønsker du å bidra til debatten? Vi har flere flater i avisa for innsendte tekster.
debatt@klassekampen.no

Kronikk: Opptil 5000 tegn med mellomrom.
Hovedinnlegg: Opptil 4000 tegn.
Debattinnlegg: Rundt 2500 tegn.
Replik/kort innlegg: Rundt 1000 tegn.

Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg. Innsenderens epostadresse inkluderes, med mindre man reserverer seg mot dette. Klassekampen honorerer normalt ikke innsendt stoff. Vi trykker kun innlegg som sendes eksklusivt til oss. Alt som trykkes i papiravis, publiseres også på Klassekampen.no.

KRONIKK

Politifolk fulgte grufulle ordre under andre verdenskrig – også dei som ikkje var nazistar. Me må forstå dilemmaet motstandsørsla stod i.

Kvifor bidrog vanlege politifolk til holocaust?

Tidleg på morgonen 26. oktober 1942 banka det på døra til jødiske Ernst Aberle på Lilleham-mer. Då han lukka opp såg han ein politibetjent som openbart mislikte oppdraget sitt. Han sukka og sa: «Ja, jeg får si det som det er Aberle. Jeg har ordre om å arrestere deg.» Aberle kunne ikkje tru det han høyrde. «Arrestere meg?» Men betjenten hadde svart klart: «Ja, vi kan jo ikke annet enn å følge ordre da, ser du.» Verken han eller dei andre kollegaene var brutale. Tvert i mot sørga dei for at Aberle fekk eit skikkeleg måltid klippfisk. Men dei

gjorde som dei hadde fått ordre om. Aberle vart sendt til Oslo og vidare til Berg interneringsleir. Men Aberle til å nekta å utføra ein motbydeleg ordre måtte forholde seg til eit ublidt scenario: Om han sa at dette vil eg ikkje gjera, så visste han aldri heilt kva som ville skje. Kanskje var han heldig og slepp unna med ei skrape. Men var han uheldig kunne han bli brukt til skrek og åvring for andre, noko som i verste fall kunne innebæra deportasjon til konsentrasjonsleir. Sjølv det kunne ein kanskje vera villig til å risikera. Men kva om protesten i tillegg ikkje redda offeret, fordi det var nok av andre mindre modige eller prinsippfaste som likevel ville utføra oppdraget? Kor mykje hadde ein då oppnådd gjennom å opponera?

For å svara på det, må ein prøva å tenkja seg ein situasjon der ein aldri visste kva konsekvensen av å

opponera mot dei styrande vil vera, og der solidariteten mellom kollegaer låg i ruin. Ein som var villig til å nekta å utføra ein motbydeleg ordre måtte forholde seg til eit ublidt scenario: Om han sa at dette vil eg ikkje gjera, så visste han aldri heilt kva som ville skje. Kanskje var han heldig og slepp unna med ei skrape. Men var han uheldig kunne han bli brukt til skrek og åvring for andre, noko som i verste fall kunne innebæra deportasjon til konsentrasjonsleir. Sjølv det kunne ein kanskje vera villig til å risikera. Men kva om protesten i tillegg ikkje redda offeret, fordi det var nok av andre mindre modige eller prinsippfaste som likevel ville utføra oppdraget? Kor mykje hadde ein då oppnådd gjennom å opponera?

«Betre med eit moralsk kompromittert politi enn eit politi som i eitt og alt var ein fiende for ikkje-nazistar»

KRYSSPRESSET: Politifolk som ikkje slutta opp om nazismen visste kva dei var med på – men også kva prisen kunne vere for å gjere motstand. Politistyrkar i Oslo i 1941.

Ei slik lammande verkelegheitsforståing hadde hausten 1942 slått rot hos mange norske politifolk. Dei hadde sett korleis frimodige mellom dei hadde blitt sparka, arresterte og til og med deporterte eller avretta, og at nokre kollegaer og folk frå publikum tysta om slinger i valsen frå politihald. Lærdommen vart klar: Motstand burde skjje i løynd, ikkje ope. Ville ein hjelpe jødar og andre i fare, måtte det gjerast diskret, ikkje gjennom høgllytte protester eller ordrenekt. Det innebar at òg ivrige motstandsfolk i etaten i svært liten grad direkte nekta å utføra ordar av den typen norske politifolk fekk hausten 1942.

Men måtte det enda slik? Nei. Ein kunne nemleg tenkt seg at alle som ikkje likte det nye nazistiske regimet forsvann ut. Då ville ein sitte igjen med eit reine nazistisk, men mindre og meir uprofesjonelt norsk politi. Det ville skapt «reine linjer», der dei som utførde problematiske ordar stort sett var einig i dei.

Men få med autoritet tok til orde for noko slikt. Tvert i mot var signala både frå regjeringa og motstandsleiarar at ikkje-nazistar i etaten burde bli verande så lenge dei orka det. Eit omyn var verdien av eit profesjonelt politi som kunne handtera vanlege politioppgåver. Ein ønska ikkje at samfunnet gjekk i stå. Men enda viktigare var hjelp til motstand mot regimet «innifrå», ei hjelp som og kom ei rekke jødar til gode. Under tvil vart desse bidraga vurderte til å vera verdte prisen: at og ikkje-nazistar utførde motbydelege ordar.

I august 1943 vart denne vurderinga gjort heilt eksplisitt. Då vart politifullmektig Gunnar Ellifsen avretta for å ha nekta å bidra til

tvangsutskrivning til arbeidsteneste. Kretsen, ei av to leiande organ i den sivile motstandsleinga tok no ein grunnleggande diskusjon: Burde ein no oppfordra alle ikkje-nazistar i politietaten til å sei opp? Svaret vart nei. Dei kom til at det trass alt var best at ikkje-nazistar vart verande. Men dei erkjente kva prisen kunne bli: at dei ville utføra ulovlege ordar. Dette vart difor akseptert, men berre «inntil en viss grense». Ein

parole om dette vart så sendt ut. Med andre ord: Betre med eit moralsk kompromittert politi enn eit politi som i eitt og alt var ein fiende for ikkje-nazistar.

Men prisen for denne grunnhaldninga var hog. Når òg sentrale motstandsfolk på ordre hadde arrestert jødar, var det vanskeleg å få noko grundig oppgjør med norsk politi si rolle under Holocaust. Sentrale folk i etterkrigspolitiet visste godt kva dei og kollegaene hadde vore med på, og var nok lite ivrige etter å dvela ved det.

Denne berøringsangsten er no for lengst over. Men i vår iver etter å fordomma fortidas fryktelege handlingar må me til gjengjeld passa oss for ei anna fallgruve: Å undervurdere kor vanskeleg det er å gjera det rette når ein lever under eit regime som det nordmenn gjorde under krigen. Og ikkje minst: kor utsett og makteslaust individet kan føla seg når solidariteten bryt saman. I ei tid der diktaturet igjen er på frammarsj i verda er det ein viktig lærdom å ha i mente.

Oystein Hetland
Historikar og forfatter av
«Ei forbanna plikt – norsk politi 1940-1945»

BIBLIOTEKER

Et tredje sted

■ Biblioteket er et av de siste stedene i samfunnet der du kan være uten å måtte kjøpe noe. Det kreves ikke medlemskap, det stilles ingen krav til status, kjøpekraft eller prestasjon. For mange ungdommer – spesielt i pressområder som indre Oslo øst – er biblioteket et av svært få steder hvor man kan finne ro, fellesskap og en arena som tilbyr trygghet.

Klassekampen 23. oktober

språkkafé, sjakkturneringer, filmkvelder og leksehjelp.

For ungdommer som kanskje ikke finner seg til rette i idrettslag eller kulturskoler, kan biblioteket være den ene plassen hvor de blir møtt med nysgjerrighet i stedet for forventninger. Det handler altså ikke bare om leselyst – men om livslyst.

Debatten om ungdom i dag dreier altfor ofte inn på kriminalitet og kontroll – om politi, straff og sanksjoner. Men mange av oss mener at tvang ikke kan være svaret på det som allerede har gått galt. Vi må heller rette blikket mot hvordan vi kan se ungdommen for ting går galt.

Forebygging skjer ikke gjennom overvåking eller trusler, men der ungdom føler seg sett, trygge og inkludert. Det skjer der de får være del av meningsfulle fellesskap. Et levende bibliotekmiljø kan derfor gjøre langt mer for ungdommers trivsel og trygghet enn et ekstra kamera på et eller annen måte. Flere steder er institusjonen truer av en dårlig kommune-økonomi.

«Det handler ikke bare om leselyst – men om livslyst»

Sosiologer beskriver biblioteket som et «tredje sted» – verken hjemme eller på skolen, men et sosialt pusteshull der du kan være deg selv. I en tid der ungdoms fritid blir stadig mer kommersialisert, og der det digitale net oppretter fysiske møteplasser, har biblioteket en unik funksjon som inkluderende fellesskapsarena.

Mange forbinder fortsatt biblioteket med stilhet og bokhyller. Men dagens folkebibliotek rommer så mye mye mer: gruppearbeid og en arena for organisasjoner, digitale verksteder, integrerings arbeid og

de føler seg hjemme. Ikke fordi de må, men fordi de vil, fordi det er en fellesskapsarena med lav terskel som fungerer.

Nå må vi forstå hva vi har og hva vi kan miste. Dette handler ikke bare om bøker og tidsskrifter, men om å bevare et tilgjengelig og inkluderende rom for læring, kultur og fellesskap – et rom der alle kan føle seg velkomne og være en del av den offentlige samtalen og samfunnet.

Remi Soløberg

Storingsrepresentant for Rødt

OLJEFONDET

Etikk eller politikk?

■ Stoltenbergs refs av venstresiden vedrørende oljefondet er et studium i tendens og tvevdyg ordbruk. Han sier at han er imot en «politisk bruk» av oljefondet, men det på den andre siden skal være et «etisk rammeverk». Nå har debatten dreid seg om hvorvidt vi skal unngå å investere i selskaper som direkte eller indirekte bidrar til å krenke menneskerettighetene. Er dette «etisk» eller er det «politisk»? De aller fleste politiske utspill har en etisk side. All politikk foregår å skape et bedre liv for alle. Dette er den etiske siden av politikken. Det Stoltenberg sier her, henger logisk sett ikke på greip. Men det er klart: venstresiden har alltid hatt som

en av sine viktigste målsettinger å skape mer rettferdighet, og minsk ulikhet, mer enn høyresiden, som i høyden unner seg et beklagelsens sukk og sier som Erna Solberg en gang sa: «Å skape større likhet er dessverre vanskelig, veldig vanskelig». Men det er for så vidt greit at vi innser at Jens Stoltenberg tilhører den grenen av sosialdemokratiet som – ulikt veteranene og grunnleggerne – ikke legger noen vekt på å skape et rettferdigere samfunn. Vi som fortsatt kjemper for rettferdighet bør ikke stemme på ham.

Ragnar Nass
Skoppum
rnpast@online.no

FOTO: NTB